

Еманюел Льо Роа Ладюри

**МОНТАЮ
КАТАРИТЕ И ИНКВИЗИЦИЯТА
(1294–1324)**

София, 2017

Преводът е направен по следното издание:

EMMANUEL LE ROY LADURIE

MONTAILLOU, VILLAGE OCCITAN DE 1294 À 1324

Gallimard

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Éditions Gallimard, 1975, 1982

© Недка Капралова, превод, 2017

© Издателство „Изток-Запад“, 2017

ISBN 978-619-01-0097-8

ЕМАНУЕЛ ЛЬО РОА ЛАДЮРИ

МОНТАЮ

КАТАРИТЕ И ИНКВИЗИЦИЯТА

(1294–1324)

Превод от френски
Недка Капралова

**Cet ouvrage est publié avec le soutien du Centre national du livre –
Ministère français de la Culture et de la Communication,
programme „Aide à la traduction“.**

**Тази книга се издава с подкрепата на Националния център на книгата
към Френското министерство на културата и комуникациите,
програма „Помощ за превода“.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР. ОТ ИНКВИЗИЦИЯТА ДО ЕТНОГРАФИЯТА.....	9
---	---

Първа част ЕКОЛОГИЯ НА МОНТАЮ: КЪЩАТА И ОВЧАРЯ

ГЛАВА I.	ОКОЛНОСТИ И ВЛАСТИ.....	21
ГЛАВА II.	КЪЩАТА СЕМЕЙСТВО: ДОМУС, ОСТАЛ	47
ГЛАВА III.	ЕДНА ДОМИНИРАЩА КЪЩА – СЕМЕЙСТВО КЛЕРГ	81
ГЛАВА IV.	ОВЧАРИТЕ	99
ГЛАВА V.	ГОЛЕМИТЕ ПРЕХОДИ НА СТАДАТА.....	121
ГЛАВА VI.	ЕТНОГРАФИЯ НА ОВЦЕВЪДНИТЕ ПИРЕНЕИ	137
ГЛАВА VII.	МИСЛЕНЕТО НА ОВЧАРИТЕ.....	159

Втора част АРХЕОЛОГИЯ НА МОНТАЮ: ОТ ЖЕСТА ДО МИТА

ГЛАВА VIII.	ЖЕСТ И ПОЛ	185
ГЛАВА IX.	ЛИБИДОТО НА СЕМЕЙСТВО КЛЕРГ	203
ГЛАВА X.	МИМОЛЕТНИТЕ ВРЪЗКИ	223
ГЛАВА XI.	ФУНКЦИОНИРАНЕТО НА БРАКА И ЛЮБОВТА	235
ГЛАВА XII.	БРАКЪТ И ПОЛОЖЕНИЕТО НА ЖЕНАТА	257
ГЛАВА XIII.	ДЕТСТВОТО И ЖИТЕЙСКИТЕ ВЪЗРАСТИ.....	277
ГЛАВА XIV.	СМЪРТТА В ТОВА СЕЛО.....	299
ГЛАВА XV.	КУЛТУРНИ МРЕЖИ И СТРУКТУРИ НА ОБЩУВАНЕ: КНИГАТА И СЕМЕЙНИТЕ ВЕЧЕРИ	319
ГЛАВА XVI.	СТРУКТУРИ НА ОБЩУВАНЕ: ЖЕНИ, МЪЖЕ, МЛАДЕЖИ	349
ГЛАВА XVII.	КРЪЧМА, ЛИТУРГИЯ, КЛАНОВЕ	369

ГЛАВА XVIII. Мисловен инструментариум:	
ВРЕМЕТО И ПРОСТРАНСТВОТО.....	387
ГЛАВА XIX. Възприемането на природата и съдбата.....	413
ГЛАВА XX. Магията и спасението на душата.....	429
ГЛАВА XXI. Девата напълно и всички светци.....	451
ГЛАВА XXII. Практическо приложение на религията.....	465
ГЛАВА XXIII. Отклонилият се от вярата и добрият човек.....	487
ГЛАВА XXIV. Срамът и престъпността.....	507
ГЛАВА XXV. Бедност, милостиня, труд.....	519
ГЛАВА XXVI. Фолклор и призраци.....	539
ГЛАВА XXVII. Отвѣд гроба и другият свят.....	555
ГЛАВА XXVIII. Къщата и отвѣдното.....	573
Извори, благодарности.....	586
Библиография.....	588

На Мадлен

Така, моето момче, както само от една топка глина се познава всичко, направено от глина, и всяка промяна е само име, опиращо се на словото, а единствено това, което се нарича „глина“ е истинско; така, моето момче, както само от едно парче мед се познава всичко, направено от мед, и всяка промяна е само име, опиращо се на словото, а единствено това, което се нарича „мед“, е истинско; така, моето момче, както само от една нокторезачка се познава всичко, което е от желязо, и всяка промяна е само име, опиращо се на словото, а единствено това, което се нарича „желязо“ е истинско, така и това, за което ти говоря...

Чхандогя Упанишад

ПРЕДГОВОР.

ОТ ИНКВИЗИЦИЯТА ДО ЕТНОГРАФИЯТА

За този, който иска да опознае селянина от старите и от още по-старите времена, не липсват значими изследвания – регионални, национални, западноевропейски: имам предвид работите на Губер, Поатрино, Фуркен, Фосие, Дюби, Блок¹... Това, което липсва понякога, е прекият поглед: свидетелството, което селянинът дава за самия себе си без никакво посредничество. Потърсих такъв поглед за периода преди 1500 г. у двама автори на мемоари, единият от които произхожда от най-долното провинциално благородническо съсловие, а другият от най-грамотната прослойка на богатите земеделци – сир дьо Губервил около 1550 г., Никола Ретиф дьо Ла Бретон два века по-късно ме приканиха да проуча отблизо – в тяхната компания – „онзи свят, който сме изгубили“, в който са живели селяндурите от т.нар. добро старо време². Изкушавах се да задълбоча проучването си и да потърся други документи от този род, още по-точни и по-самонаблюдателни, за селяните от път и кръв. За наш късмет, за тяхно нещастие, един мъж от XIV в. с демографска пълнота предоставя думата на селяните и дори на цяло едно село. В този случай става дума за едно село в Южна Окситания; но ние добре знаем, тъй като това изследване е посветено на френската земеделска история, че Окситания – *volens nolens*³ – ще бъде част от Шестоъгълника⁴, и то по-често, отколкото ѝ се иска... Въпросният мъж е Жак Фурние, епископ на Памие от 1317 до 1326 г. Този прозорлив прелат, разкъсан от инквизиторско усърдие, принадлежи към новия окситански елит, който ще поеме контрола над папската власт в Авиньон. По-късно ще бъде избран за папа в Комтат под името Бенедикт XII. Известен е не само с енергичните си приноси към теорията на възгледа за блаженството. Като етнограф и полицаи по време на своето епис-

¹ Вж. библиографията в края на книгата.

² E. Le Roy Ladurie, 1972, et *Histoire de la France rurale*, dirigée par G. Duby, à paraître, vol. II (Seuil) (Вж. Duby, G. et A. Wallon (dir.). *Histoire de la France rurale*. 4 vol. Paris: Seuil, 1976 – Б.пр.)

³ Волю-неволю (лат.). – Б.пр.

⁴ Название за Франция поради формата на територията ѝ. – Б.пр.

копство той успява да изслуша селяните от графство Фоа и най-вече от Горен Ариеж; образно казано, карал ги да изяждат хляба на болката и да изпиват водата на терзанията; но не ги измъчвал; разпитвал ги с най-големи подробности, продължително, преследвайки сред тях катарската ерес или дори само за да улови и най-малкото отклонение спрямо официалния католицизъм. Това *изслушване* е достигнало до нас благодарение на огромния латински ръкопис, който Жан Дюверноа¹ неотдавна издаде изцяло. Така на разположение на историците и на публиката, интересуваща се от латински извори, бе предоставено това свидетелство на окситанската земя за самата нея; свидетелство, което многократно превишава конкретната област на преследванията поради ерес, с които Жак Фурние е могъл да се ограничи, ако се е задоволил да следва само призванието си на инквизитор. Отвъд антикатарските преследвания трите тома, публикувани от Ж. Дюверноа, всъщност представляват интерес за опознаването на материалния живот, обществото, семейството и селската култура. В така събраните текстове намираме известно очертаване на преживяванията, което напразно ще търсим в документите за собственост и дори в нотариалната документация.

* * *

Всяко историческо изследване трябва или би трябвало да започне с критически преглед на изворите. Съвсем накратко и нашата книга няма да пропусне да се подчини на това правило. Като начало са необходими няколко думи, за да представим „автора“ Жак Фурние. Автора... или поне лицето, отговорно за нашите документални извори. Фурние е роден вероятно през 80-те години на XIII в., но други уточнения липсват; роден е в Савердюн, в северната част на графство Фоа (днешен департамент Ариеж). Дали е бил син на селянин, или на хлебар, или на мелничар? Занятието, което неговите биографи приписват на баща му, може би е плод единствено на въображението им, възбудено от фамиленото му име „Фурние“². Има все пак и нещо сигурно – нашият човек не е „син на принц“. Произходът му е доста скромнен. До такава степен, че след като става папа, осъзнавайки обаче посредствеността на родословието си, ще откаже, както разказват, да разреши на племенницата си да се омъжи за блестящ благородник, който много искал тя да му стане жена: *това седло, ще каже той на обикновен окситански, не е достойно за този кон*. Все пак семейството

¹ J. Duvernoy, 1965 et 1966. Не съм използвал превода – който е отличен, – направен от Ж. Дюверноа на някои текстове от регистъра в труда му от 1966 г. Всички текстове, представени по-нататък в тази книга, са преведени от мен от латинския оригинал.

² На фр. *fournier* – пекар. – Б.пр.

познава, дори преди Жак Фурние, няколко епизода на обществено издигане: един от чичовците му – Арно Новел, е абат на цистерцианския манастир във Фонфроад. Насърчен от този „модел“ – младият Фурние също става цистерциански монах. Известно време се „изкачва“ на север: откриваме го като студент, после като доктор в Парижкия университет. През 1311 г. наследява своя роднина: избран е за абат на Фонфроад. През 1317 г., вече познат със своята ерудиция и строгост, е избран за епископ на Памие; в новата си роля се отличава с инквизиторските си преследвания против еретиците и всякакви други отклонения. В своето епископско седалище поддържа подходящи връзки с агентите на графа на Фоа и на краля на Франция (до този момент от живота си този окситанец е настроен профренски). През 1326 г. папа Йоан XXII го поздравява за усилията, увенчани с успех, които е проявил в „апамейската“¹ зона в преследване на еретиците; поздравленията са придружени с множество индулгенции. Дейността на Фурние в неговата епархия не била ограничена само до преследването на еретичните тенденции. Той успява също така да повиши земеделския десятък, като налага данък върху производството на сирена и различни видове репи, които до този момент са били освободени от облагане.

Но други съдбини очаквали нашия човек. През 1326 г. той е ръкоположен за епископ на Мирпоа, на изток от Памие. Някой биограф би могъл да се запита дали не става дума за немилост. И наистина Жак Фурние станал доста дързък в предишната си епархия заради упоритите си преследвания – маниакални и компетентни – против всевъзможни заподозрени. Но Мирпоа има повече енории от Памие, така че вместо за немилост, по-скоро става дума за относително повишение. То е последвано от няколко други, които вече са ослепителни: през 1327 г. Жак Фурние става кардинал. През 1334 г. е избран за папа в Авиньон под името Бенедикт XII. *Избрахте едно магаре* – казва той с обичайната си скромност на своите видни избиратели. Но веднъж сложил тиарата, този скромен човек бързо показва способностите си, а те не са незначителни². Обявява се против облагодетелстването на роднини. Като аскетичен монах се опитва да подобри морала на абатствата. Но тъй като е груб и неумел интелектуалец, успехите му във външната политика са слаби. Затова пък на терена на догмата се чувства като у дома си. Продължава богословските фантазии на своя предшественик Йоан XXII относно блажените видения след смъртта. По отношение на Дева Мария се проявява като враждебен на теорията (която покъсно ще възтържествува) за нейното непорочно зачатие. Разнообразните му

¹ Производно от името на гр. Pamiers. – Б.пр.

² Y. Renouard, *Les Papes d'Avignon*, Paris, 1954, éd. 1969, pp 30–34; G. Mollat, *Les Papes d'Avignon (1305–1378)*, Paris, éd. 1949, pp. 68–83; B. Guillemin, *La Cour pontificale d'Avignon*, Paris, 1962, pp. 134–136.

изказвания в областта на догмата увенчават дългата му интелектуална кариера: през целия си живот полемизира жарко и не без известен конформизъм против най-различни мислителни течения, в които му се стори, че се отклоняват от римското правоверие. Против Джоакино дел Фиоре, против майстор Екхарт, против Окам... Проявява се и като строител – Жак Фурниере полага първия камък за градежа в столицата на Комтат Венесен на папския дворец и за изографисването на фреските на кани художника Симоне Мартини.

* * *

Връщаме се към по-стари времена. В живота на бъдещия Бенедикт XII ни интересува периодът, прекаран в Памие. И по-точно дейността на Жак Фурниере като енорийски ръководител на един невероятен съд на Инквизицията. Самото *съществуване* на място на този съд от 1318 до 1326 г. изобщо не е нещо, което се разбира от само себе си. Разбира се, графство Фоа, в чиято южна част се развива „действието“ в тази книга, в продължение на сто години е било „обетованата земя на заблудата“. В него албигойските еретици са гъмжило още през XIII в. Тук Инквизицията вече е виляла през 1240–1250 г. след падането на Монсегюр – последния бастион на „катарите“ (1244). Инквизиторите се появяват отново в областта Фоа около 1265 г., после през 1272–1273 г. „По онова време в долината на Памие преследванията били претърсили всички кътчета и били наказали всички отстъпничества.“¹

И по-късно ереста упорито продължава да се появява тук-там: през 1295 г. папа Бонифаций VIII създава епархията Памие, която включва горната и долната част на графство Фоа (юг и север); тази административна мярка цели да осигури по-удобен контрол над отклоненията. След период на относително спокойствие (започнал около четвърт век преди това) се проявяват две нови инквизиторски начинания: през 1298–1300 г. и през 1308–1309 г. През 1308 г. Жофроа д'Абли – инквизитор от Каркасон – арестува цялото население на село Монтаю с изключение на децата.

Тези антиеретични пристъпи се дължат на доминиканския съд в Каркасон, който е чужд – като такъв – на новата епархия Памие, както и на традиционното графство Фоа. От своя страна, независимо от мисията, която по принцип им е възложена, апамейските епископи дълго време упорито запазват спокойствие, не казват и дума против ереста на енориашите: прелатът Пелфор дьо Рабастен (1312–1317) е твърде зает да се кара със своите свещеници и няма време да бди над правоверието в мислите в своята епархия. С идването през 1317 г. на Жак Фурниере – неговия заместник – нещата ще се променят, като новият епис-

¹ J. M. Vidal, *Le Tribunal...*

коп използва едно решение на събора във Виена (1312), което постановява, че занапред в съда на Инквизицията правомощията на местния епископ ще се обединят – в името на по-добро сътрудничество – с тези на доминиканския управител, който дотогава единствен провежда гоненията. Така че през 1318 г. Жак Фурние може да създаде свое собствено инквизиторско „бюро“; той ще го ръководи в тясно сътрудничество с брат Гаяр дьо Помиес, изпратен от Жан дьо Бон – глава на Инквизицията в Каркасон. И Помиес, и Бон са доминиканци.

Новият апамейски съд се оказва изключително активен през цялото време на *поместната* власт на своя основател. Когато Жак Фурние бива назначен за епископ на Мирпоа, „бюрото“ в Памие не престава да съществува. Но според максимата „без усърдие“, тайно препоръчвана от мързеливите приемници на нашия епископ, на местно равнище репресивната институция постепенно ще западне. И занапред ще остави на мира населението на графство Фоа. Какво по-добро за него!

И само за времето, докато Фурние е епископ, съдът създава – според нас – най-важните документи. При какви условия, под какво ръководство се извършват тези подробни до дребнавост издирвания?

* * *

Начело на „бюрото“ – разбира се – е самият Жак Фурние. Недосегаем за молбите, както и за подкупите. Способен да накара истината да излезе на бял свят. Да изкара навън всички кърливи ризи, както казват жертвите му. Способен за няколко минути да различи еретика от „почтения“ католик. Истински инквизиторски демон, твърдят предупредените, в чиито души и сърца прониква. Като някакъв обсебен Мегре, от когото не можеш да избягаш. Действа и успява най-вече благодарение на упоритото, демонично умение, което разгръща при разпитите си, и много рядко прибегва до мъчения. Маниакално придирчив към детайлите, той присъства лично на всички заседания на собствения си съд или на почти всички. Иска да върши всичко сам или поне всичко да ръководи лично. Отказва да прехвърли каквато и да било отговорност към подчинените си, към писарите или нотариусите, както много пъти правят другите инквизитори, които са твърде немарливи. Целият *Регистър на инквизицията* от Памие ще носи следователно белега или отпечатъка на постоянната му намеса. Оттук – наред с други качества – и необичайното *качество* на документа.

До него брат Гаяр дьо Помиес от Ордена на монасите проповедници (О.П.¹) играе ролята на *помощник, викарий* или на *лейтенант*. Отпратен е на

¹ Доминикански орден, наричан още на Братята проповедници или Божиите кучета. – Б.пр.

второ място от местното старшинство и силната личност на суровия епископ. Външни на епархията, неколцина високопоставени инквизитори като Бернар Ги, Жан дьо Бон и нормандецът Жан Дюпра от време на време също почитат с присъствието си най-тежките заседания на апамейското бюро. Сред заседателите откриваме – ту с декоративни, ту с активни функции – мнозина местни величия: свещеници, монаси от всякакви ордени, съдии и юристи от главния град на епархията. На по-ниско равнище, натоварени с различни задачи за записване (но никога не и на решенията), действа цяла ескадра от нотариуси и писари: около петнадесетина души. Начело на тях се отличава деловодителят-свещеник Гийом Барт, после идва ред на Жан Страбо и на господин Багай дьо ла Пен, следват множество книжни плъхове от графство Фоа. Накрая, на най-долното стъпало е избран нисшият персонал: той включва сержанти, определяни като „слуги“, вестоносци, тъмничари, съпровождани от неизбежните им съпруги, които играят ролята на тъмничарки; в това подчинено гъмжило се срещат и доносници, които понякога са с доста висок ранг, като например Арно Сикр.

Всички „статистически данни“, отнасящи се до дейността на бюрото, са събрани, а впоследствие публикувани в забележителния труд на Ж. М. Видал¹. Ето няколко елемента от тях, показателни за условията, в които е била създадена нашата документация: апамейският инквизиторски съд работи в продължение на 370 дни от 1318 до 1325 г. През тези 370 дни са проведени 578 разпита. Те се поделят на 418 явявания в съда на призовани и 160 на свидетели. Тези стотици заседания се отнасят общо до 98 случая или досиета. Рекордът в работата е отбелязан през 1320 г. (106 работни дни); за сравнение – през 1321 г. са отбелязани 93 работни дни, 55 през 1323 г., 43 през 1322 г., 42 през 1324 г., 22 през 1325 г. През повечето време бюрото заседава в Памие, понякога в едно или друго селище на графство Фоа в зависимост от пътуванията на епископа.

98-те досиета обвиняват 114 лица, сред които преобладават главно еретици от албигойската ерес. От тези 114 души 94 действително са се явили в съда. Общо в групата на „обвиняемите“ се наброяват неколцина благородници, няколко свещеници, нотариуси, но най-вече огромна маса обикновени хора – селяни, занаятчии, дребни търговци. Сред 114-тимата обвиняеми има 48 жени. По-голямата част от тези хора са родом от планинската част на Фоа, наречена *Сабартес*, където е много силна пропагандата на братята Отие (катарски мисионери и жители на малкото градче Екс-ле-Терм); това сабартеско мнозинство се състои от 92 души – мъже и жени. Сред тях само нашето село Монтаю в Сабартес дава 25 обвиняеми, като изпраща и неколцина свидетели

¹ J. M. Vidal, *Le Tribunal...*

в съда! Освен това трима обвиняеми произхождат от село Прад, граничещо с Монтаю. Всички тези 28 души, всеки един от които дава много съдържателни и понякога твърде подробни показания, произхождат от миниатюрната област Айон (Прад + Монтаю), на която се основава нашата монография.

Каноничната процедура против един или друг обвиняем, от Монтаю или от другаде, обикновено е предизвикана от един или няколко доноса. Те са последвани от призовка за явяване пред апамейския съд. Тя е връчена на заподозрения (в дома му или по време на проповед) от свещеника по местоживееене. В случай че така призованото лице не отиде доброволно в Памие, за да се яви в съда, местният *бел* (служител на графа или на господаря) се явява в ролята на светската власт. Той вразумява заподозрения и, ако е необходимо, го придружава до главния град на епархията. Явяването пред съда на епископа започва с клетва, която обвиняемият полага над Евангелието и продължава под формата на неравностоен диалог. Жак Фурние задава последователни въпроси и кара обвиняемия да уточни някой пункт или „детайл“. Обвиняемият отговаря и говори много. Едно показание лесно може да заеме десет-двадесет големи страници в нашия *Регистър* или дори повече. Делото продължава своя ход, без обвиняемия да е непременно под арест. Между отделните разпити може да бъде задържан в някой от апамейските затвори на епископа. Но в същото това време може да се радва и на различни по продължителност периоди на временна свобода, през които просто да е под домашен арест в рамките на своята енория или епархия. В обратния случай разнообразните средства за натиск утежняват превантивното задържане, когато има такова; те целят да тласнат обвиняемия в пътя на признанията. Изглежда, че не се проявяват толкова в изтезания, а в отлъчването на обвиняемия, в задържането му в *строг* или *много строг* затвор (тясна килия, железни вериги на краката, храна само от черен хляб и вода). Само в един-единствен случай, отнасящ се до фалшифицирания процес, който френските агенти ще го принудят да започне срещу прокажените, Жак Фурние ще заповяда жертвите му да бъдат изтезавани, за да изтръгне от тях някакви налудничави, абсурдни признания – отравяне на изворите с прах от крастава жаба и т.н. Във всички останали случаи, които дадоха същността на нашата книга, епископът се ограничава до преследване на действителното отклонение (което често се оказва нищожно – от наша гледна точка). Признанията са подкрепени с описания, които заподозрените дават на своите „части от живот“ – ежедневни и съдържателни. Те взаимно се потвърждават, а когато си противоречат, Жак Фурние се старее да намали разминаванията, като иска уточнения от различните обвиняеми. Това, което мотивира нашия прелат, е идеалът за търсенето (отвратително в дадените случаи) на *истината* във фактите. За него е важно да установи грешните поведения, а после – според неговата оптика – душите трябва да бъдат спасени. За

да постигне тези различни цели, епископът се показва „педантичен като схоластик“ и изобщо не се колебае да поведе безкрайни обсъждания. Посвещава петнадесет дни от скъпоценното си време, за да убеди евреина Барух, привлечен под отговорност пред неговия съд, в мистерията на Троицата, осем дни, за да го накара да приеме двойната природа на Христос, а колкото до пришествието на Месията, то отнема три седмици в коментари и наставления към Барух, който далеч не искал толкова.

В края на тези процедури различни наказания (повече или по-малко строг затвор, носене на жълти кръстове, поклонничества, конфискуване на имоти) биват налагани на обвиняемите. „Само“ петима от тях завършват живота си на кладата, сред тях четирима валденси от Памие и албигойският еретик, веднъж отказал се от ереста – Гийом Фор от Монтаю¹.

Проведени по такъв начин, съдопроизводства и разпитите на Жак Фурние били записани в няколко тома. Два от тях днес са изгубени, единият съдържа окончателните присъди – за щастие, те са ни познати благодарение на компилацията на Лимборх. Оцелял е обаче един обемист регистър в голям формат, на пергамент. По време на първоначалното си изготвяне този документ минавал през три стадия: първо, при самото изслушване на разпита и показанията един писар бързо написвал *протокола* като чернова. Този писар бил не някой друг, а Гийом Барт – епископски нотариус, заместван, когато отсъствал, от някой друг от колегите си. И пак Гийом Барт имал грижата след това да напише, въз основа на набързо нахвърляните си записки, *оригинала* „в хартиен регистър“... „Той бил представян на обвиняемия, който можел да поиска някои неща в него да бъдат променени.“² Накрая неколцина писари преписвали на спокойствие върху пергамент така редактираните *оригинални* текстове³.

¹ Не включвам в този списък Гийом Белибаст, заловен в резултат на донос. Той ще бъде осъден и изгорен *извън* нашата епархия.

² Всичко това е според: J. M. Vidal, *Le Registre...*

³ Крайното, уточнено записване на латински на *Регистъра Фурние* (така, както го намираме в латинския ръкопис № 4030 в библиотеката на Ватикана) е ставало по етапите, които описах: то поставя различни проблеми, свързани с *превода* му. Обвиняемите обикновено се изразявали на окситански (или пък в няколко случая, вероятно немного на брой, на гасконски). Следователно в някакъв момент писарите превеждали думите на обвиняемите на латински. Това ставало или докато водели бележки (първи стадий), в „симултанен превод“, или (по-късно) по време на написването на *оригиналния акт* (втори стадий). Този акт *в общи линии* съответства на крайния текст (трети стадий), който е изцяло на латински. Превод в обратната посока, чисто устен, се извършвал в момента, когато обвиняемите бивали запознани на *вулгарен език* (= окситански) с текста на *акта*, за да можели евентуално да внесат някакви промени в него.